

Anna-Maija Viljanen-Pihkala

Egy díszdoktori kalap története*

A Lutheránus Világszövetség (LVSZ) negyedik nagygyűlését 1963 nyarán Helsinkiben rendezték. A Helsinki Egyetem Teológiai Fakultása a nagygyűlés alkalmából díszdoktori címet adományozott több jeles résztvevőnek. Köztük volt Franklin Clark Fry, az amerikai evangélikus egyház és egyben a LVSZ elnöke, Hanns Lilje, a LVSZ volt elnöke, hannoveri püspök és egy magyar evangélikus püspök is – de vajon kicsoda?¹

A LVSZ-ben ismert Ordass Lajos?

A Helsinki Egyetem Teológiai Fakultása a díszdoktori címet „az LVSZ munkájában kifejtett figyelemre méltó érdemekért” adományozta.² Ez alapján úgy tűnik, hogy a magyar díszdoktor Ordass Lajos püspök (1901–1978), aki az LVSZ alelnöke volt. Ordasst 1945-ben választották a Magyarországi Evangélikus Egyház (MEE) püspökévé (Ordass 1985, 164. o.). Ő céltudatosan igyekezett nemzetközi kapcsolatokat keresni az egyháza számára (Malkavaara 1993, 89. o.; Révész 2004, 39. o.). Skandinávia, különösen Svédország természetes módon adódott erre a célra, mivel Ordass cserediák volt Uppsalában és Lundban 1927–1928-ban, és ekkor Finnországban is látogatást tett (Ordass 1985, 62–64. o.).

Ordass 1947-ben egy hosszú külföldi utat tett, melynek során Észak-Amerikába látogatott, majd részt vett az LVSZ alapító gyűlésén a svédországi Lundban (uo. 199–219. o.), amelyen a szövetség alelnökévé választották.³ Hazatérése után magyarországi helyzete egyre nehezebb lett. A magyar állam Ordasst az állam és az evangélikus egyház közötti egyezmény legnagyobb akadályának tekintette (Mirák 1995, 16. o.; Fabiny 2002, 45. o.). Mivel Ordass nem volt hajlandó lemondani püspöki címéről, letartóztatták (Mirák 1995, 16. o.; Balás 2010, 109. o.). Az ügyes védelem ellenére Ordasst a kirakatperben kétévi börtönbüntetésre ítélték valutával való visszaélés miatt.⁴ 1950 tavaszán az MEE különbírósa megfosztotta püspöki

---

* A tanulmány megjelent a *Lelkipásztor* 2020/7. számának 242–247. oldalán.

¹ *Kutsu promootioon* 1963, 28–31. o. A többi díszdoktor: Jan Kiiivit észt érsek, Friedrich Wilhelm Krummacher pommeri evangélikus püspök, Anders Nygren volt lundai püspök és korábbi LVSZ-elnök, Kristen Ejner Skydsgaard, a koppenhágai egyetem dogmatikaprofesszora és az LVSZ ökumenikus intézetének vezetője, Raymond Waldemar Wargelin, az Amerikai Finn Evangélikus Egyház utolsó elnöke és az Amerikai Lutheránus Egyház (LCA) területi titkára, Kauko Pirinen finn egyháztörténet-professzor és L. P. Tapaninen finn püspök.

² HYKA TTA 1963 jegyzőkönyv 68, 71.

³ ORDASS 1985, 214. o.; TERRAY 1965, 1064. o.; NELSON 1982, 398. o.; EKLUND–EKLUND 1992, 51., 98. o.; MALKAVAARA 1993, 183., 186. o.; BAER 2006, 23. o.; BENCZE 2012, 47. o.

⁴ ORDASS 1985, 350. o.; TERRAY 1965, 1061. o.; MALKAVAARA 1993, 251., 441. o.

tisztétől.⁵ A kiszabadulása után Ordass Budapesten csendben élt, egészen 1956 nyaráig (Ordass 1985, 386., 396. o.).

1956 augusztusában Galyatetőn szervezték az Egyházak Világtanácsa (EVT) központi bizottságának ülését, kommunista országban első alkalommal.⁶ A gyűlésen a LVSZ és az EVT vezetőinek sikerült elvi megállapodásra jutniuk az MEE és a magyar állam képviselőivel Ordass rehabilitációjával kapcsolatban.⁷ Az állami rehabilitáció 1956. október elején történt meg, az egyházi néhány nappal később.⁸ A terv az volt, hogy Ordass tanári státuszt kap az Evangélikus Teológiai Akadémián október 24-től, de az előző nap kitört forradalom megváltoztatta a terveket. Ordass visszatért püspöki székébe.⁹

1957-ben, a Minneapolisban szervezett harmadik LVSZ-nagygyűlésen Ordassnak jelentős szerepe volt. A nagygyűlés témája *Krisztus megszabadít és egyesít* volt, amelynek Ordass egyfajta „szimbólumává” vált. Ordass prédikált a nyitó istentiszteleten, ismét alelnökké választották, és szólt a záróünnepségen is.¹⁰ Legkésőbb ettől a nagygyűléstől kezdve Ordass a nemzetközi evangélikus körökben közismert személlyé vált.

Ahogy tíz évvel korábban is, hazatérése után az egyházi helyzet ismét szorongató lett. S végül 1958 nyarán politikai okok miatt Ordasst megint megfosztották püspöki tisztétől.¹¹

Martti Simojoki helsinki püspök Ordassnak külön meghívót küldött a finn evangélikus egyház nevében, hogy részt vegyen az LVSZ helsinki nagygyűlésén.¹² A LVSZ is meghívta.¹³ Az útlevelhez Ordassnak szüksége lett volna egy egyházi ajánlólevélre, de nem kapta meg (Terray 1990, 185–186. o.). Így Ordass nem utazhatott ki az LVSZ nagygyűlésére, és nyilvánvaló érdemei ellenére nem ő volt a Helsinki Egyetem Teológiai Fakultása által meghívott magyar díszdoktor.

---

⁵ ORDASS 1985, 393–394. o.; TERRAY 1965, 1062. o.; BAER 2006, 43. o.; BALÁS 2010, 111. o.

⁶ VOIPIO 1994, 185. o.; MALKAVAARA 2002, 219. o.; BÖRÖCZ 2012, 268. o.

⁷ ALWF LWF NR 25/10.8.1956 Bishop Ordass (Hungary) to Be Rehabilitated; ORDASS 1985, 403–404. o.; VOIPIO 1994, 185. o.; MIRÁK 1995, 20. o.; BAER 2006, 63. o.; BALÁS 2010, 117. o.; BENCZE 2012, 59. o.; BÖRÖCZ 2012, 272–273. o.

⁸ ALWF WS/III.2.a, Correspondence etc with/on Bishop L. Ordass, Ordass to Council of the Diocese of Montana of the Evangelical Lutheran Church of Hungary 8. 10. 1956; ALWF WS/III.2.a Correspondence etc with/on Bishop L. Ordass, Horváth Lund-Quistnak 1956. X. 8.; ORDASS 1985, 412–413. o.; FABINY 2002, 59. o.; BAER 2006, 65. o.; BALÁS 2010, 117. o.; BENCZE 2012, 59. o.; BÖRÖCZ 2012, 301. o.

⁹ ORDASS 1985, 416. o.; ORDASS 1987, 570–573. o.; BAER 2006, 65–66. o.; BENCZE 2012, 61. o.; BÖRÖCZ 2012, 301. o.

¹⁰ Luterilaisuuden suurkatselmus. *Kotimaa*, 1957/63. sz.; Sovituksen evankeliumi on pääasia. LML:n yleiskokous Yhdysvalloissa. *Kotimaa*, 1957/64. sz.; Kirkon vapaus ja ykseys rakentuvat Kristuksen lunastustyöhön. *Kotimaa*, 1957/68. sz.; Ordass, Giertz ja Manikam LML:n varapresidenteiksi. *Kotimaa*, 1957/69. sz.; ORDASS 1987, 667., 671. o.; MALKAVAARA 2002, 237. o.; FABINY 2009, 208. o.; BENCZE 2012, 62. o.; BÖRÖCZ 2012, 430–431. o.

¹¹ PUNGUR 1992, 131. o.; MALKAVAARA 2002, 257. o.; KETTUNEN 2010, 63. o.; BENCZE 2012, 63. o.; KORÁNYI 2012, 16. o.

¹² EOL EGY 183/1963 Simojoki Ordassnak 1963. IV. 8.

¹³ ÁBTL 3.1.2. M-32401/1 „Pécsi” II, Lutheránus Világszövetség Nagygyűlése Helsinkiben, 1963. X. 8.

A nagygyűlés delegátusa, Káldy Zoltán püspök?

A LVSZ negyedik nagygyűlésre Helsinkibe utazott magyar delegáció tagja volt Káldy Zoltán püspök, Ordass utódja a püspöki székben.¹⁴ 1958 őszén a finn evangélikus egyházi újság, a *Kotimaa* azt írta: „Úgy tűnik, hogy Káldy esperes püspökjelöltté választása teljesen egyházi vonalon történt, és az állam nem szólt bele.”¹⁵ A valóság nem ez volt. A kommunista Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) és az állambiztonság gondos háttérmunkát végzett, és Káldyt beszervezték ügynöknek, még mielőtt a püspökválasztás egyetlen jelöltje lett volna.¹⁶

Káldy egyik célja az volt, hogy kapcsolatot létesítsen a finn evangélikus egyházzal. Ez meg is valósult 1961-ben, amikor ő vezette a Finnországba látogató háromtagú magyar delegációt (Koren–Voipio 1988, 140. o.). Vannak, akik azt állítják, hogy a második világháború után a finn–magyar evangélikus kapcsolat létrehozása ennek a látogatásnak a keretében vetődött fel.¹⁷ Ez az állítás azonban hamis. Az egyházi kapcsolat már 1956-ban újraindult (lásd pl. Viljanen-Pihkala 2019).

Káldy püspök díszdoktorrá avatása arra utalt volna, hogy a Helsinki Egyetem Teológiai Fakultása és így a Finnországi Evangélikus Egyház is jóváhagyta volna Ordass Lajos félreállítását. De nem Káldy Zoltánra esett a teológiai fakultás választása.

A háromszor félreállított Túróczy Zoltán?

Díszdoktornak Túróczy Zoltán püspököt hívták meg (1893–1971).¹⁸ Hasonlóképpen, mint Ordasst, Túróczyt is felállították a püspöki székéből, ráadásul őt háromszor.

Túróczy Zoltánt 1939 tavaszán püspöknek választották.¹⁹ A második világháború után háborús bűnösként fegyházra ítélték, és elmozdították püspöki tisztségéből.²⁰ Egy évvel később szabadon engedték, majd lelkészként szolgálhatott, és részt vehetett a püspöki konferenciákon, de püspöki feladatokat nem végezhetett.²¹ Mégis visszatérhetett püspöki

---

¹⁴ Uo.

¹⁵ Zoltan Kaldy Ordassin seuraajaksi? *Kotimaa*, 1958/69. sz.

¹⁶ ÁBTL 3.1.2. M-32400 „Papp István” II, 21/503/1958, Jelentés, Budapest, 1958. július 11.; KORÁNYI 2012, 16–17., 21–22. o.

¹⁷ MIRÁK 2010, 69. o. Mirák Katalin Koren Emilre hivatkozik. Valószínűleg egyházpolitikai okok miatt az 1980-as években Korennek úgy kellett értelmeznie az egyházi kapcsolatokat, hogy azok csak Káldy püspök finnországi útja keretében kezdődtek újra.

¹⁸ GYEL TZH 6 Túróczy ÁEH-nak 1963. IV. 8.; EOL ÉEK 59 Nikolainen Túróczynak 1963. IV. 4.; GYEL TZH 6 Túróczy Nikolainennek 1963. IV. 9.

¹⁹ VOIPIO 1993, 20. o.; JOÓB 2010, 90. o.; BENCZE 2012, 35. o.

²⁰ ORDASS 1985, 160., 181. o.; MALKAVAARA 1993, 32.; FABINY 2002, 38–39. o.

²¹ ORDASS 1985, 234. o.; MALKAVAARA 1993, 32. o.; FABINY 2002, 40. o.

tisztébe, amikor az állam Ordassnál kedvezőbb tárgyalópartnernek találta őt.²² Miközben Ordass börtönben volt, Túróczy 1948 decemberében aláírta az állam és egyházi közti egyezményt.²³ Ettől függetlenül Túróczynak ismét félre kellett állnia állami nyomásra 1952-ben.²⁴

Ahogy Ordass, úgy Túróczy is csendesen élt egészen a forradalomig, azaz 1956 októberéig (Ordass 1985, 386., 396. o.; Fabiny 2002, 56–58. o.). Amikor a forradalom alatt az LVSZ első segítőkolonnája Győrbe érkezett, Túróczy melegítőben fát vágott.²⁵ A forradalom után Túróczyt az egyházkerülete ideiglenes vezetésére kérték fel, majd megválasztották püspöknek.²⁶ Amikor 1957 végén az állam egyre inkább szorította az evangélikus egyházat, Túróczyt megint félreállították (Pungur 1992, 136. o.; Fabiny 2002, 67. o.).

A teológiai fakultás választotta ki díszdoktornak Túróczyt, akinek az érdemei az LVSZ keretében végzett munkában tagadhatatlanul szerényebbek Ordassénál. Nyilvánvaló, hogy a teológiai fakultás más okot látott erre a megtiszteltetésre: Túróczy létrehozta és jelentős módon erősítette a finn–magyar evangélikus egyházi kapcsolatokat (*Kutsu promotioo* 1963, 31. o.). A finnek számára Túróczy kiválasztása tudatos volt. Nem kerestek népszerűséget sem az MEE-ben, mint Káldy kiválasztása esetén történt volna, sem az LVSZ-ben, mint Ordass esetében történt volna. Személyesen meg akarták köszönni Túróczynak azt a munkát, amelyet évtizedeken keresztül végzett az egyházak közti kapcsolatok ápolása terén.

Az egyházi kapcsolatok stabilizátora

A finn és magyar evangélikusok közötti kapcsolat az 1920-as évek elején jött létre a World Alliance-konferenciákon keresztül,²⁷ tehát nemzetközi és ökumenikus kontextusban. 1924-ben Raffay Sándor püspök és Podmaniczky Pál professzor Finnországba látogatott.²⁸ A finn ébredési mozgalmak közül különösen a felébredtek (körtti) nagy hatással voltak Podmaniczkyra.²⁹ Valószínű, hogy éppen ő bátorította Túróczyt, hogy ismerkedjen meg a finn ébredési mozgalmakkal.

---

²² ORDASS 1985, 309–310. o.; MALKAVAARA 1993, 241. o.; FABINY 2002, 45. o.; BAER 2006, 19., 22–23. o.

²³ ORDASS 1985, 355–356. o.; TERRAY 1965, 1061. o.; MALKAVAARA 1993, 304., 443. o.; BALÁS 2010, 110. o.

²⁴ ORDASS 1985, 392. o.; VOIPIO 1994, 184. o.; FABINY 2002, 54–55. o.; BAER 2006, 44. o.; BALÁS 2010, 115. o.

²⁵ OMA PVA Ac:2 Szépfalusi Viljanennek 1957. I. 23.

²⁶ EOL EGY IktI 169 950/1956 Ordass Túróczynak 1956. XI. 3.; ORDASS 1987, 579–582. o.; FABINY 2002, 64. o.; BAER 2006, 66. o.

²⁷ KOREN 1986, 18. o.; KOREN–VOIPIO 1988, 32. o.; LAUHA 1990, 233. o. A szervezet teljes neve: World Alliance for International Friendship through the Churches.

²⁸ PODMANICZKY 1932a, 378. o.; PODMANICZKY 1932b, 381. o.; R. MOLNÁR 1944, 5. o.; MURTORINNE 1978, 341. o.; RIPATTI 1990, 40. o.; KOOL 1997, 289. o.

²⁹ PODMANICZKY 1932a, 378. o.; VILJANEN 1965, 17., 19. o.; MURTORINNE 1978, 341. o.; TAIPALE 1980, 238–239. o.

Túróczy először 1931-ben utazott Finnországba, amikor részt vett a finnugor kultúrkonferencián.³⁰ A konferencia után az ébredési mozgalom tagjai között járt, és igét hirdetett a felébredtek Viipuriban szervezett nagy nyári találkozóján, az úgynevezett ébredési ünnepen (herättäjäjuhlat).³¹ Majd 1935-ben, már negyven fölötti, többgyermekes családapaként hat hónapot töltött Finnországban.³² Ekkor részt vehetett a finn énekeskönyv megújításában. Túróczy összebarátkozott K. E. Rinnével, a helsinki városi misszió lelkészével (Taipale 1980, 362. o.; Luojola 1983, 61. o.). Ők ketten kezdeményezték a 1937 nyarán Magyarországon rendezett első finnugor lelkészkonferenciát.³³ Túróczy célja az volt, hogy az MEE lelkészei megismerkedjenek a finn ébredési mozgalmakkal (Koren 1986, 70–71. o.; Voipio 1993, 16. o.). Bátorította a fiatal magyar lelkészeket, hogy vegyenek részt a finn és a magyar egyházak közti teológuscserében (Fabiny 2002, 29. o.).

Feltételezhető, hogy éppen Túróczy irányította a magyar és finn evangélikus egyházi kapcsolatot abba az irányba, ami indítékot kapott a rokon népek elvétől és a finn ébredési mozgalmaktól. Ez még további kutatást igényel.

1942-ben Túróczy ismét járt Finnországban, most a finn nyelvű Biblia háromszáz éves jubileumának alkalmából.³⁴ Előadásait, amelyeket ennek az útnak az alapján tartott, később a háborús bűnös perében súlyosbító körülménynek tekintették (Voipio 1993, 38, 46. o.; Révész 2004, 38. o.).

A forradalom után, 1957-ben négy finn lelkész járt Magyarországon.³⁵ Túróczy aktív szervezője volt mind a négy utazásnak. Juho Simo Talvitie tamperei lelkész így ábrázolta Túróczyt a *Sana* című folyóiratban: „A férfi alacsony termete és erős lelke feltűnő kontrasztot alkot. Egy személyben püspök és evangélizátor, egyházfő és erőteljes igehirdető, lelkészek lelkigondozója és ihletője, talán a legkedveltebb férfi a Magyarországi Evangélikus Egyházban – Zoltán bácsi, Zoltán setä.” (Talvitie 1957)

1957. szeptemberben–októberben Túróczy Finnországba látogatott feleségével, Idával együtt (Fabiny 2002, 65. o.). Egy hónapon keresztül tartott az utazás, mindenki vendégül akarta látni őket.³⁶ Később ezt az utat Túróczy végső utazásának mondták. Nem sokkal

---

³⁰ KOREN–VOIPIO 1988, 90. o.; VOIPIO 1993, 15. o.; VOIPIO 1994, 163. o.

³¹ KOREN 1986, 53. o.; KOREN–VOIPIO 1988, 69., 90. o.; TAIPALE 1980, 357. o.

³² KOREN–VOIPIO 1988, 91. o.; TAIPALE 1980, 362. o.; FABINY 2002, 28–29. o.

³³ KOREN 1986, 70., 72. o.; KOREN–VOIPIO 1988, 94. o.; VILJANEN 1965, 115–116. o.

³⁴ KOREN–VOIPIO 1988, 92; TAIPALE 1980, 372–373; VOIPIO 1993, 26; RÉVÉSZ 2004, 29.

³⁵ PI. EOL ÉEK 56 [Túróczy Csepreginek] 1957. I. 12.; OMA PVA Ac:1 Csepregi Viljanennek 1957. I. 15.[?]; EOL KEH 1 Finn csoportok, Túróczy Korennek 1957. V. 9.; EOL ÉEK 56 Túróczy Vető Bélának 1957. VI. 15.; MNL OL XIX-A-21-a K-159-20/1957 8 Voipio Márton finn ev. lelkész meghívása, Túróczy Horvátnak 1957. VIII. 8.

³⁶ KA SKPLA F:1 Piispa ja piispar Zoltán Túróczyn Suomen vierailun Turun ja Helsingin viikko 23.10.–30.10.1957; KA SKPLA F:1 Yrjö Knuutila: Piispa ja piispar Zoltán Túróczyn Suomen vierailun Savon ja

hazatérésük után harmadszor is félreállították politikai okok miatt (Koren 1986, 97. o.; Koren–Voipio 1988, 138., 213. o.).

A teológiai fakultás a díszdoktori címmel tiszteletét és nagyrabecsülését akarta kifejezni Túróczynak a finn–magyar evangélikus kapcsolatokért végzett hosszú és érdemes munkájáért.

Nem méltó a jutalomhoz?

Az MEE-t és az ÁEH-t Túróczy kiválasztása meghökkentette és idegesítette.³⁷ Úgy tűnik, hogy az MEE püspökei még meg is próbálták megakadályozni díszdoktorrá avatását.

A doktori avatást megelőző tavaszon, 1963-ban Eero Lehtinen lapuai püspök és Ahti Auranen lelkész az MEE vendégei voltak. Az útjuk alatt szóba került Túróczy díszdoktori címe is. Hazatérve Lehtinen jelentette Káldynak, hogy már nem lehetett visszavonni a díszdoktorit, de elismerte, hogy a finnek nem tehetnek semmit, ha Túróczy nem kap utazási engedélyt.³⁸

Káldy püspök „Pécsi” fedőnéven az állambiztonságnak írt jelentéséből derül ki, hogy a magyarok Aimo T. Nikolainent, a teológiai fakultás dékánját tekintették kezdeményezőnek a díszdoktori ügyben. „Pécsi” ügynök szerint a finn evangélikus egyházat nem kérdezték meg előzőleg.³⁹ Lehet, hogy Káldy azért próbálta sugallni, hogy a díszdoktori ügy független az egyházi kapcsolatoktól, hogy az ne veszélyeztesse a magyar delegáció kiutazását Helsinkibe. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy Nikolainen nem csak a fakultás dékánja volt: elnöke volt a finn lelkészek szövetségének és alelnöke a finnországi evangélikus egyház külügyi bizottságának (Keravuori 2001, 22–24., 29. o.).

Vető Lajos püspök – Túróczy utódja az Északi Egyházkerület püspöki székében – Nikolainennel levelezett. Vető szerint a háborús bűnösként elítélt Túróczy nem volt méltó a díszdoktori címre.⁴⁰ Nikolainen viszont úgy vélte, hogy az ítélet – amelyről a finnek korábban nem tudtak – nem változtatta meg a finnek véleményét Túróczyról.⁴¹ Az ÁEH Túróczynak nem adott kiutazási engedélyt Finnországba.⁴² Káldy szerint a kitüntetés miatt az ÁEH megtagadta Túróczytól annak lehetőségét, hogy Győrben prédikáljon.⁴³

Karjalan kierros 30.9.–9.10.1957; KA SKPLA F:1 Piispa ja piispatar Zoltán Túróczyn Suomen vierailun Helsingin ohjelma 9.10.–11.10.1957; KA SKPLA F:1 Piispa ja piispatar Zoltán Túróczyn Suomen vierailun Tampereen seudun ja Etelä-Pohjanmaan kierros 11.10.–16.10.1957.

³⁷ ÁBTL 3.1.3. M-32401/1 „Pécsi” II, Lutheránus Világszövetség Nagygyűlése Helsinkiben 1963. X. 8.; FABINY 2002, 72. o.

³⁸ EOL EGY 8 32/1963 Lehtinen Vetőnek és Káldynak 1963. V. 27.

³⁹ ÁBTL 3.1.2. M-32401/1 „Pécsi” II, 31/929, Budapest. július 30.

⁴⁰ EOL EGY 8 224/1963 Vető Nikolainennek 1963. májusában; FABINY 2002, 72. o.

⁴¹ EOL EGY 8 224/1963 Nikolainen Vetőnek 1963. VI. 5.; GyEL TZh 6 Belügyminisztérium útlevélosztálya Túróczynak 1963. VI. 25.; FABINY 2002, 72. o.

⁴² EOL EGY 8 224/1963 Nikolainen Vetőnek 1963. VI. 5.; FABINY 2002, 72. o.

⁴³ KA ANA 7 Viljanen Nikolainennek 1963. VIII. 6.

Hiányzó díszdoktor

Túróczy Zoltánt távollétében díszdoktorrá avatták (Fabiny 2002, 73. o.). A fakultás szerint Túróczy volt a legnagyobb, leghosszabb ideig tartó hatással a finn–magyar evangélikus egyházi kapcsolatokra. A fakultás így érvelt: „Azok közül a kapcsolatok közül, amelyeket a függetlenségét elnyert Finnország [evangélikus] egyháza a többi evangélikus egyházzal kötött, különösen közeli és eredményes a magyarországi evangélikusokkal való viszonyunk. Ez a kapcsolat nem maradt a rokonnép-romantika szintjén, hanem olyan kölcsönös ajándékozásra és fogadásra épül, ami mindenféle egyházi kapcsolat legmélyebb szándéka. [...] Majdnem négy évtizede, hogy Túróczy püspök gyengédséggel és égő szívvel bekapcsolódott ebbe az együttműködésbe, és hamarosan annak szellemi és lelki erőközpontjává lett.” (Lauha–Torkki 1964, 26. o.)

Túróczy esetében a teológiai fakultás kritériuma az LVSZ-ben végzett figyelemre méltó munkáról nem valósult meg. Viszont azt látták, hogy elősegítette az egyházi külügyi kapcsolatot, amit valószínűleg közel azonos jelentőségűnek tekintettek, mint az LVSZ-ben végzett munkát.

A nagygyűlésen részt vett magyar delegáció készült arra, hogy válaszolnia kell a Túróczy és Ordass távollétével kapcsolatos kérdésekre. Lehetségesnek tartották a delegációjuk elleni demonstrációt.⁴⁴ Nyilvánvalóan nem voltak tüntetések.

Viszont a magyar sajtókonferencián a Túróczyval és Ordassal kapcsolatos kérdések nagymértékben középpontba kerültek. Az ország legnagyobb újságja, a fővárosi *Helsingin Sanomat* írt arról, hogy a delegáció tagjai közül Káldy Zoltán és Vető Lajos püspökök több mint egy órán keresztül voltak kénytelenek politikai kérdésekre válaszolni: „...Káldy Zoltán hosszasan magyarázta a dolgot egyik és másik oldalról, és végül Ordass esetében elismerte: ő akart volna jönni, de nem tudott.” A sajtókonferencián Káldy továbbra is csodálkozott, hogy a finnek miért éppen a háborús bűnösként elítélt Túróczyt választották ki, amikor választhattak volna bárkit a többi 430 magyar evangélikus lelkész közül, aki „esőben és napsütésben” szolgált.⁴⁵ Káldy megismételte a sajtókonferencia menetét a jelentésében, amelyet „*Pécsi*”-ként írt az állambiztonságiaknak.⁴⁶ A finn egyházi sajtó figyelt Túróczy és Ordass

⁴⁴ ÁBTL 3.1.2. M-32401/1 „*Pécsi*” II, 31/929, Budapest, július 30.; ÁBTL 3.1.3. M-32401/1 „*Pécsi*” II, Lutheránus Világszövetség nagygyűlése Helsinkiben, 1963. X. 8.

⁴⁵ Piispat Turoczy ja Ordass eivät päässeet kokoukseen. *Helsingin Sanomat*, 1963/207. sz.

⁴⁶ ÁBTL 3.1.3. M-32401/1 „*Pécsi*” II, Lutheránus Világszövetség nagygyűlése Helsinkiben 1963. X. 8.; ÁBTL 3.1.2. M-32404/2 „*Szamosi László*” III, Jelentés a Lutheránus Világszövetség nagygyűléséről, s. d.; FABINY 2002, 73. o.

távollétére.⁴⁷A magyar sajtó hallgatott.⁴⁸ A finnek és az LVSZ Túróczy és Ordass iránt mutatott érdeklődése nem volt összhangban a magyar hivatalos egyházpolitikával.

1963 decemberében Káldy még visszatért Túróczy díszdoktorijára Eero Lehtinen lapuai püspökhöz írt levelében. Káldy szerint a „Túróczy-ügy” tönkretette az egyházak közti kapcsolatot, és most jó lenne továbblépni.⁴⁹ Lehtinen beismerte, hogy ez az ügy nehezítette az érintkezést, de nem találta a helyzetet reménytelennek. A finn püspök szerint Túróczy sok finn barátjának nehéz kapcsolatot tartani a magyarokkal Túróczy tudása nélkül. Lehtinen mégis úgy gondolta, hogy minél több kölcsönhatás van az egyházak közt, annál inkább normalizálódhat a helyzet: a vélemények megváltozhatnak, amikor megtanulják igazi fényükben nézni a dolgokat. Saját részéről megígérte, hogy ő előmozdítja a dolgot.⁵⁰

A doktori kalap hosszú útja

Túróczy díszdoktori oklevelét megkapta, de a díszdoktori kalapjára évekig várnia kellett. Ilmari Soisalon-Soininen öszövetségi professzor 1967 őszén vitte a kalapot Magyarországra (Fabiny 2002, 75. o.). De a kalap még ekkor sem került Túróczy fejére.

Ebben az évben a Helsinki Egyetem Teológiai Fakultása kiválasztott egy újabb magyar díszdoktort: a finn kapcsolatokat aktívan ápoló Koren Emil lelkészt. A cikk keretében nem lehetséges tárgyalni ezt a folyamatot. Amikor 1967 őszén Koren megkapta a kalapját, Káldy megértette, hogy Túróczy esete kínos lesz, és feszültséget okozhat az egyházi kapcsolatnak. Káldy engedélyt kért az ÁEH-től, hogy Koren vagy valamelyik segédlelkész elvihesse a kalapot Túróczynek. A terv nem valósult meg (uo.). Nyilvánvaló, hogy Koren, aki részt vett a doktorrá avatáson, és így a kalapját azonnal fejére kapta, más egyházpolitikai vonalon állt, mint Túróczy.

Végül 1968-ben az ÁEH engedélyt adott, hogy Aimo T. Nikolainen professzor elvihesse a kalapot Túróczynek.⁵¹ A Budapesten rendezett finnugor lelkészkonferencia idején Nikolainen Győrbe utazott, és átadta a kalapot Túróczynek egy szerény rendezvény keretében (Voipio 1993, 231. o.).

---

⁴⁷ Juhlallinen promootio yleiskokouksen aattona. *Kotimaa*, 1963/58. sz.

⁴⁸ ÁBTL 3.1.3. M-32401/1 „Pécsi” II, Lutheránus Világszövetség nagygyűlése Helsinkiben 1963. X. 8.; FABINY 2002, 73. o. A magyar delegáció tagjai beszámoltak a nagygyűlésről és a tapasztalataikról, de hallgattak Túróczy díszdoktorijáról. Lásd: A finn egyház szervezete. *Evangélikus Élet*, 1963/37. sz.; Huszonnyolc év után Finnországban. *Evangélikus Élet*, 1963/40. sz.; Unkarilaisten arviointeja Helsingin yleiskokouksesta. *Kotimaa*, 1963/87. sz.; OTTLYK 1963, 666-678.

⁴⁹ EOL DEK 22 31/1964 Káldy Lehtinennek 1963. XII. 18.

⁵⁰ EOL DEK 22 31/1964 Lehtinen Káldynak 1964. I. 5.

⁵¹ KA ANA 6 Túróczy Nikolaiselle 1968. IX. 23.; FABINY 2002, 75. o.

Körülbelül öt évvel díszdoktorrá avatása után Túróczy végre megkapta doktori kalapját. A díszdoktori címe súrlódást és zavart okozott a finn és magyar evangélikus egyház közötti kapcsolatban. Az egyházak közötti kapcsolat, mint láttuk, nem volt mentes az (egyház)politikától.

Bibliográfia

Források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest (ÁBTL)

Munkadossziék: 3.1.2. M

„Papp István”: 32400

„Pécsi”: 32401

„Szamosi László”: 32404

The Archives of the Lutheran World Federation, Geneva (ALWF)

Lutheran World Federation News Release LWF NR

World Service WS

Minority Churches III

Eastern Europe 2

Hungary a

Evangélikus Országos Levéltár, Budapest EOL

Északi Egyházkerület ÉEK

Egyetemes anyag EGY

Iktatott iratok IktI

Külügyi iratok KÜI

Koren Emil személyi irathagyatéka KEH

Győri Evangélikus Levéltár, Győr GYEL

Túróczy Zoltán hagyatéka TZH

Helsingin yliopiston keskusarkisto [Helsinki Egyetem Központi Levéltára], Helsinki (HYKA)

Teologisen tiedekunnan arkisto [Teológiai fakultás levéltára] TTA

Kansallisarkisto [Nemzeti Levéltár], Helsinki (KA)

Aimo T. Nikolaisen arkisto [Aimo T. Nikolainen levéltára] ANA

Saapuneet kirjeet [érkezett levelek] 6

Suomen Kirkon Pappisliiton arkisto [Finn Lelkészszövetség levéltára] SKPLA

Kirjeenvaihtoa [levelezés] F:1

Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest (MNL)

Országos Levéltára OL

Állami Egyházügyi Hivatal XIX-A-21

Elnöki iratok a

Oulun maakunta-arkisto [Oulu Megyei Levéltár], Oulu (OMA)

Laestadiana 17, Paavo Viljasen kokoelma [Paavo Viljanen gyűjteménye] PVA

Kirjeet unkarilaisilta [levelek magyaroktól] Ac

Felhasznált irodalom

- BAER, H. David 2006. *The Struggle of Hungarian Lutherans under Communism*. Texas A&M University Press, College Station.
- BALÁS István 2010. A magyar egyházak mozgástere a proletárdiktatúra idején 1948–1989. In: Mirák Katalin (szerk.): *Háló 1. Dokumentumok és tanulmányok a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állambiztonság kapcsolatáról*. Luther Kiadó, Budapest. 89–194. o.
- BENCZE Imre 2012. *Zarándokok, küzdők, tétovák. A Magyarországi Evangélikus Egyház a 20. században*. Magánkiadás, Budapest.⁵²
- BÖRÖCZ Enikő 2012. *Egyházfő viharban és árnyékban. Ordass Lajos evangélikus hitvalló püspöki szolgálata (1945–1958)*. 1. köt. Luther Kiadó, Budapest. (Evangélikus gyűjteményi kiadványok 6. Egyház a szocializmusban 2.)
- EKLUND, Emmet E. – EKLUND, Marion Lorimer 1992. *He Touched the Whole World. The Story of Carl E. Lund-Quist*. Bethany College Press, Lindsborg, Kansas.
- FABINY Tamás 2009. *Sem magasság, sem mélység. Keken András életregénye*. Harmat Kiadó, Budapest.
- FABINY Tibor (id.) 2002. Túróczy Zoltán életútja. In: Cserhádi Péter (szerk.): *Isten embere. Túróczy Zoltán evangélikus püspök (1893–1971)*. Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, Veszprém. 13–79. o.
- HALMESVIRTA, Anssi 2010. *Rakkaat heimoveljet. Unkarin ja Suomi 1920–1945*. Historietti, Kuopio.
- JOÓB Olivér (ifj.) 2010. *Tenger harcon át. Joób Olivér élete 1910–1969*. Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest.
- KERAVUORI, Pilvi 2001. *Aimo T. Nikolainen ekumeenisena vai-kuttajana*. Yleisen kirkkohistorian pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- KETTUNEN, Paaavo 2010. Suomen ja Unkarin kirkkosuhteet kylmän sodan aikana. In: Jaakko Sievers (szerk.): *Veljeskansan keskuudessa. Suomen Unkarin-edustustoiminnan historiikki*. Suomen suurlähetystö, Budapest. 58–68. o.
- KORÁNYI András 2012. *Hanem szeretni is. Káldy Zoltán püspöki szolgálata itthon és külföldön*. Luther Kiadó, Budapest. (Egyház a szocializmusban 1.)
- KOREN Emil 1986. *Testvéreink északon. A finn–magyar egyházi kapcsolatok története*. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Győr.
- KOREN, Emil – VOIPIO, Martti 1988. *Sukukansojen uskonyhteys. Unkarin ja Suomen kirkkojen suhteet*. Herättäjä-Yhdistys, Lapua.
- Kutsu Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan tohtoripromootioon heinäkuun 29 päivänä 1963*. Helsingin yliopiston kirjasto.
- LAUHA, Aila 1990. *Suomen kirkon ulkomaansuhteet ja ekumeeninen osallistuminen 1917–1922*. Diss. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki. (SKHS 150.)
- LAUHA, Aarre – TORKKI, Hannes (szerk.) 1964. *Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan tohtorien promootio 1963*. Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta.
- LUOJOLA, Yrjö 1983. *K. E. Rinne – paimen ja ystävä*. Kirjaneliö, Helsinki.
- MALKAVAARA, Mikko 1993. *Luterilaisten yhteyttä rautaesiripun laskeutuessa. Luterilainen yhteysliike ja Itä-Euroopan luterilaiset vähemmistökirkoit 1945–1950*. Diss. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki. (SKHST 164.)
- MALKAVAARA, Mikko 2002. *Kahtia jakautuneet Baltian luterilaiset kirkot ja Luterilainen maailmanliitto 1944–1963*. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki. (SKHST 189.)
- MIRÁK Katalin 1995. Bevezetés. Az evangélikus egyház Magyarországon (1945–1991). In: *Nem voltam egyedül*. Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, Budapest. 13–26. o.

⁵² A könyv tartalmát szócikk formájában tették közzé egy 1998-ban megjelent enciklopédiában: *Révai Új Lexikona*. 2. köt. Szerk. Kollega Tarsoly István – Kara Anna – Kozák Péter. Babits Kiadó, Szekszárd.

- MIRÁK Katalin 2010. Az evangélikus tényfeltáró munka története, magyarországi háttere és a tényfeltáró bizottság működése (1990–2010). In: uő (szerk.): *Háló 1. Dokumentumok és tanulmányok a Magyarországi Evangélikus Egyház és az állambiztonság kapcsolatáról 1945–1990*. Luther Kiadó, Budapest. 47–88. o.
- MOLNÁR, Rudolf 1944. *Lutherin kirkko Unkarissa*. Kirjapaja, Helsinki.
- MURTORINNE, Eino 1978. Suomalais-unkarilaisten kirkollisten yhteyksien hahmottuminen. In: Olavi Rimpiläinen (szerk.): *Nova et vetera. Studia in honorem Martti Parvio*. Suomen kirkkohistoriallinen seura, Helsinki. (SKHS 105.) 331–348. o.
- NELSON, E. Clifford 1982. *The Rise of World Lutheranism. An American Perspective*. Fortress Press, Philadelphia.
- ORDASS Lajos 1985. *Önéletrajzi írások*. Vál., s. a. rend., utószó: Szépfalusi István. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern.
- ORDASS Lajos 1987. *Önéletrajzi írások (folytatás)*. Vál., s. a. rend., utószó: Szépfalusi István. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern.
- OTTLYK Ernő 1963. A finn evangélikus egyház. *Lelkipásztor*, 41. évf. 11. sz. 666–678. o.
- PODMANICZKY Pál 1932a. Kiegészítő megjegyzések. In: Oravala Ágoston: *A parasztproféta*. Életrajzi regény. Finn eredetiből fordította: Br. Podmaniczky Pál. A fordító kiadása, Sopron.
- PODMANICZKY Pál 1932b. A köszönet néhány szava. In: Oravala Ágoston: *A parasztproféta*. Életrajzi regény. Finn eredetiből fordította: Br. Podmaniczky Pál. A fordító kiadása, Sopron.
- PUNGUR, Joseph 1992. Protestantism in Hungary. The Communist Era. In: Sabrina Petra Ramet (szerk.): *Protestantism and Politics in Eastern Europe and Russia. The Communist and Postcommunist Eras*. Duke University Press, Durham–London. (Christianity under Stress 3.) 107–156. o.
- RÉVÉSZ, Rita 2004. *Suomalaisten ja unkarilaisten luterilaisten suhteet vuosina 1939–1956. Yleisen kirkkohistorian pro gradu-tutkielma*. Helsinki.
- TAIPALE, Pentti 1980. *Salatun voiman mies. Matti Pesosen elämä ja toiminta*. Herättäjä-Yhdistys, Lapua.
- TALVITIE, Simo 1957. Itkevien pajujuen maassa. *Sana*, 1957. szeptember 5. 36. szám.
- TERRAY, László 1965. Hungary, Lutheranism in. In: Julius Bodensieck (szerk.): *The Encyclopedia of the Lutheran Church*. 2. köt. Ausburg Publishing House, Minneapolis. 1059–1064. o.
- TERRAY László 1990. *Nem tehetett mást*. Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest.
- VILJANEN, Paavo 1965. *Unkaria ja Suomea etsimässä*. Herättäjä-Yhdistys, Lapua.
- VOIPIO, Martti 1993. *Piispa Zoltán Túróczyn toiminta Unkarin luterilaisessa kirkossa toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeisten murrosvuosikymmenien [sic] aikana 1939–1957*. Kiadatlan kézirat.
- VOIPIO, Martti 1994. Zoltán Túróczy ja Suomi. In: *Folia Hungarica 7. Yhteyksiä*. Szerk. Mikko Cajanus – Sándor Csúcs. (Castrenianumin toimitteita 47.) 163–195. o.